

HISTORY OF THE IDEA OF EUROPEAN UNITY

(Summary)

The book gives a survey of the political and ideological history of the idea of European unity from the beginning of the 14th century until the establishment of the European Economic Community in 1957. It also describes how these ideas influenced such concepts as a democratic constitutional state, human rights and duties, or international law. The book also portrays the emergence of centralized nation states, nationalism, racism and authoritarian socialism, the reasons why totalitarian state organizations (fascism, national socialism, autocratic communism, etc) developed in opposition to democratic, federalist state organizations. The differences and the mutual influences of various European state organizational ideas and experiments are also discussed within the framework of an international, comparative research based on a large number of historical documents: projects and essays on European unity, peace plans aimed at a further, peaceful cooperation among people and states, peace treaties, essays criticizing power policies, colonization, exploitation, nationalism, racism and totalitarian states. Descriptions of the most important federal/confederal treaties and constitutions, declarations of human rights and documents of international law are also included in the book.

Concentrating on the history of the idea of European unity the book presents a double-faced cultural heritage which was thriving for power, was expansive and violent but was also lawful and peaceful. The antagonism of these two opposing facets contributed to the complex nature of European social history. Supporters of a European unity were usually part of the tradition of a law abiding and peaceful federal state organization. They represented an opposition to authoritarian, absolutist and totalitarian tendencies of state organization in every period of European social history. While Europe was also characterized by the emergence of nation states, pursuing policies of territorial conquests both on the continent and beyond, the struggle for federalism in Europe demanded a conscious fight for the improvement of the legal principles of the state organization and of international policy. The struggle for a European unity played also an important role in a more general struggle toward a peaceful World unity. This long, conscious strive for harmony, peace and social improvement motivated humanist thinkers to modernize their ideas on the principles of a lawful, constitutional federate state organizations, in opposition to the unitary, authoritarian and

centralizing tendencies of nation states. Thus developed the principles of a democratic, legal state organization.

The book contains of eleven chapters that, from the beginning of the 14th century till the establishment of the European Economic Community, discuss various European state organizational experiences both from an ideological and from a practical point of view. The reader can follow the stages of this process, which resulted in the collapse of the feudal society and the emergence of a civil society based on equal civil and human rights and duties.

The introductory, first chapter sketches the antic and medieval roots of the principles of European state organization, touching upon both the positive and the negative aspects of a Christian religious state organization and of the idea of Christian unity.

The second chapter concentrates on the period between the 14th and the 18th centuries. This analysis tries give an answer to the question: why couldn't a European federal union develop in this period? The chapter describes the failure of a European defensive federation against the Ottoman Empire. It also explains why Europe finally disintegrated into a collection of feudal, monarchical nation states and national empires as a result of a feudal rivalry among princes, of territorial conquests, of the emergence of a colonization both inside and outside the continent. The subchapters discuss various projects, essays and treaties, which were written in opposition to these forces; the most important ones were contributed by Grotius, Cruce, Sully, Comenius, Penn, Saint-Pierre, Rousseau and Montesquieu. The chapter also describes how these ideas, which were often opposing one another, influenced the state organization in Europe and in America. As examples for the fight for independence and for defensive unions the confederation of the Swiss cantons, the constitution of the Dutch federation (Union of Utrecht) and the Constitution of the United States of America are also examined. Finally, the chapter also discusses the French Revolution, which was the most important and also the most controversial event at the end of this period. Indeed, the Declaration of the Rights of Man and Citizens in 1789 was created as the new organizational principle of a democratic civil European society. This Declaration was at the basis of the democratic legality in Europe till the Universal Declaration of Human Rights of 1948. The democratic effects of the French Revolution on social organization is undeniable. However, the Jacobin idea of a democratic, centralized, unitary nation state, in which the French people embodied the sovereign, also started a long, controversial discussion on nation, state and federation in Europe.

The third chapter examines projects which were aimed at the practical implementation of the principles of the American constitution and the Declaration of the Rights of Man and Citizens all over Europe. One of the most interesting

example was Kant's plan on the "eternal peace". Kant was under the influence of Montesquieu's concept on establishing a federal republic in Europe. The plan of Saint-Simon on a European federal union, based on parliamentary democracy, is also analysed. Furthermore, the chapter deals with the influence of the Declaration of the Rights of Man and Citizens on Central-Europe and with the problems of the Central-European, reform minded politicians who tried to give their own definitions to the terms "nation", "state" and "federation". The reason why this particular area of Europe was especially problematic was that it was dominated by states with a mixed population. Herder, for example, developed the notion of a "cultural nation" while Fichte tried to interpret a nation as an "imagined community".

The fifth, sixth and seventh chapters discuss the federalist and anti-federalist ideas and the practices of state organization in the age of nation states. Because the French Revolution did not succeed in creating a European United States, the European states remained uncoordinated in their fights for modernization and against the conservative forces that wanted to restore the old world. Only Switzerland succeeded in establishing a federal constitution based on a Swiss law, following the example of the USA. Elsewhere, the enthusiastic modernization policy often ended, eventually, in the impasse of nationalism and communism. These phenomena resulted in the emergence of centralized states. Nationalism became an obstacle of social reforms and of the democratisation of states. These chapters show how European thinkers began to analyse the phenomenon of nationalism and the reasons of the failure of federalism. Tocqueville, for example, compared the American and the European histories of state organization and concluded his work with a fierce defence of European federalism. Mazzini's New Europe Movement concentrated on the democratisation of single nation states and it also started a discussion on the role of democratic unitary nation states in a European integration process. Bakunin, Proudhon and Lord Acton opposed Mazzini as a nationalist; they insisted on the free and federal principles of state organization.

Transplanting the idea of a Western nation state into the multinational Habsburg Empire was a problem for the democratic, reformist politicians in the area. The challenge was to interpret the phenomenon of a national state in the case of a multinational state with a mixed population. Supporters of federalism, like for example List, Palacky, Eötvös, Renner and Naumann, wanted to reconstruct the multinational Habsburg Empire in harmony with the ideas of the Declaration of the Rights of Man and Citizens, but they had to face this challenge. As a solution Eötvös, and later Renner, put forward the "personal principle" (the civil and human rights and duties belong to the citizens) and a federalism based on the principle of local autonomy (federalism from below). The Hungarian Nationality

Law of 1868 also enlarged the Western concept of human rights with minority rights. Unfortunately, with the lack of a real democratic environment, these remedies were not effective enough and nationalism could eventually prevail. Policy became the servant of the interests of the dominating groups while people were misled by a nationalist propaganda. Thus, fight against nationalism became the precondition for a democratic development in Central-Europe.

The seventh chapter deals with the importance of the ideological and diplomatic revolution, which developed as a result of the trauma of the First World War. It presents the competition between Wilson and Lenin for the support of people worldwide. Both of them proposed to reconstruct the world by means of new diplomatic organizational principles: national self-determination and popular sovereignty. Wilson outlined the framework of a world organization (the League of Nations) as an international coordinator of state policies. The European federation should have become a regional organization within the League of Nations. In contrast, Lenin, and later Stalin, proposed the internationalism of authoritarian communist states. Finally, the chapter also treats the reasons and the consequences of the failure of the Wilsonian diplomacy as well as the merits and the failures of the League of Nations. The Covenant of the League of Nations was, indeed, the first constitution of an international legal order. However, the survival of the feudal-monarchical diplomatic principles, the vague character of the idea of national self-determination, which lacked the precise definition of a nation, the lack of democratic states, etc, all contributed to the catastrophic evolution which followed the collapse of the three authoritarian empires.

The eighth chapter of the book presents the ideas of a number of European federalist thinkers who, in the aftermath of the First World War and under the influence of the new peace system, developed new ideas on a European federation. The chapter concentrates on the program of the Pan-European Movement and on the ideas of Richard Coudenhove-Kalergi, who became the ideological leader of the European democratic federalists. The supporters of the Pan-European movement, with its centre in Vienna, continued the work of the federalist thinkers of the former Habsburg Empire. They adopted the personal principle, the regionalist way of economic and cultural organization. They wanted to rescue Europe from the catastrophic political effects of the new European system of nation states. Hodza, the Hungarian Auer and Hantos, or the representatives of the Central-European federalist emigrants' circles who lived in emigration after the First World War and fought for a Danubian federation, all belonged to the followers of this movement. The Pan-European Movement could also count on the support of important politicians like, for example, Stresemann, Sforza, Renner, Herriott, Briand, Adenauer or Tardieu. The most important achievement of the European federalists was Briand's movement for the

establishment of the European United States. This chapter also presents Briand's ideas and his fight for a European federation and examines the reasons of his failure.

The ninth chapter tries to find an explanation for the unsuccessfulness of the Movement of European Federalists. Why couldn't people support European federalism between the two wars? Why did they choose for the support of authoritarian nationalist and communist leaders and, often, for totalitarian regimes? This chapter examines the differences among various state organizational principles of the time, among fascist and national socialist regimes and of totalitarian communist systems. It also deals with the falsification of the idea of democratic federalism by fascism, by national socialism and by Bolshevism. The personalities and the ideas of Coudenhove-Kalergi and Ortega y Gasset play a central role here; they were among the most important representatives of European federalism. The ideas of the socialist representatives of the antifascist resistance movements are also discussed. During the Second World War the idea of European unity revived; many democratic federalist projects were presented in antifascist circles and movements, aiming at the reconstruction of Europe after the war. Thinkers and activists of the resistance movements were, in most cases, in favour of the emergence of a democratic European Federation once the war was over.

The tenth chapter deals with the history of the democratic European movement after the Second World War. With a continent in ruins, it was again the idea of European unity that showed the way out of the destruction of nationalism. But, after a short period of enthusiasm for federalism, the former nation states' system revived. The continent became divided into a Western Block under American influence and a Communist Block under the leadership of the Soviet Union. However, the democratic federalists, among them Coudenhove-Kalergi, Spinelli, Adenauer, Monnet, Schuman, or Spaak continued their combat for a European federation. The Universal Declaration of Human Rights and the establishment of the United Nations contributed to the success of their fight for the European Council. The establishment of this European Council was the first step on the way of a democratic association policy in Europe. Due to political circumstances it was the idea of functional federalism that finally helped to start the European economic integration process. Six Western nation states could continue the traditions of the economic cooperation that developed within the framework of the International Steel Cartel and they accepted federalist institutions for the economic organization. With the establishment of the European Coal and Steel Community in 1951 the European integration process could start. In 1957 the six Western states succeeded in the creation of the European Economic Community. Centuries old ideas on a peaceful cooperation among the European states began to

become reality due to the gradual emergence of a European law, the basic principles which were led down in the treaties of the European integration. The presence of the autocratic Communist Block in the East and the Cold War deformed the dreams of European federalists for the profit of the intergovernmentalists. However, after the collapse of the Communist Block in 1989 the problem of the ideological and economic unification of the continent became a new challenge for state organization and international policy.

The eleventh chapter presents how three Hungarian democratic and federalist thinkers interpreted the Western ideas and practices on the organization of states and on European federation. These thinkers were József Eötvös (1813-1871), Oszkár Jászi (1875-1957) and István Bibó (1911-1979). They represented three different periods of history. Eötvös was one of the most important thinkers of the Reform period and the so-called Compromise-period in Austria-Hungary, Jászi was active primarily in the first half of the 20th century, while Bibó played an analogous role after the Second World War period and during the Soviet supremacy. Their ideas on nation, state and federation in Central-Europe, and in Europe in general, are presented and compared with their major Western and Central-European counterparts.

In conclusion, the goal of this book is to get the reader acquainted with the long European tradition of ideas on the creation of peaceful, free and lawful state organizations and international policies, in contrast to the autocratic and totalitarian tendencies. This fight for the humanization of power in Europe, and all over the World, succeeded in the development and the reinforcement of democratic rules in constitutional state organizations. It also resulted in the development of human rights and of international law, and it can be hoped that the emergence of a European law will have a positive influence on the state organization in other areas of the World, too. New generations have to continue their struggle for the establishment of a democratic international community of states if they want to avoid the tragic impasses of nationalist nation states, and of wars. I hope this book can be of help.

Éva Bóka

AZ EURÓPAI EGYSÉGGONDOLAT FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE (Tartalmi összefoglaló)

“Az európai egység gondolat története” című könyv az európai identitás keresésének politikai eszmetörténetét vázolja fel az európai népek és az amerikaiak közösség-szervező kísérleteire vonatkozó “álmok”, “kalandok” és a

realitás síkján. A sok évszázadot átfogó szemlélődés középpontjában lényegében az a kérdés áll, hogy milyen szerepet töltött be az európai egység gondolat az európai történelemben: mi a demokratikus Európa-gondolat és Európa-eszme jelentése, s hogy voltaképpen ki is nevezhető európainak. E kérdéseket a könyv széles forrásanyag alapján esszéisztikus formában tárgyalja a 14. századtól napjainkig. Az olvasó megismerkedhet az álmok világát megjelenítő híres európai egységtervekkel, az emberek közötti békés együttműködést szorgalmazó béketervekkel, a háborús és expanzív politikát valamint a nacionalizmust és rasszizmust támadó politikai esszékkel, az egyes népközösségek szabadságharcos föderatív közösségszervező kísérleteivel, együttélési szabályaival, neves alkotmányaival, jogkibővítő politikájával, valamint a közösségek belső viszonyait és egymás közötti kapcsolatait jellemző reális viszonyokkal. A könyv lapjain egy a történelem során állandó hatalmi harcok között élő sok népből és országból álló, az európai kontinensen és szerte a világban terjeszkedő, kétarcú kultúra története bontakozik ki, melyet a békés együttélést szorgalmazó javító eszmék állandó jelenléte, a romboló tendenciák állandó oppozíciójának az államszervezési gyakorlatban kifejlődött képessége, tesz értelmes kultúrává.

A könyv célja az európai identitásról való gondolkodás elindítása az európai egység gondolat jelentős nyugat és közép-európai képviselőinek a gondolatai alapján. Voltaképpen azt vizsgálja, hogy melyek azok a tendenciák, amelyek a népek és országok sokaságából álló európai kontinensen az egyes államokat szövetkezésre készítik, s melyek azok, amelyek elválasztják és egymás ellenfeleivé teszik. Hogyan interpretálja mindezt a politikai gondolkodás. Mindennek keretében a könyv elemzi a középkori "Respublica Christiana" gondolatkör jellemzőit a 11-13. században, s felbomlásának okait a 14. századtól. Elemzi a nagy földrajzi felfedezések és a gyarmatosítás hatását az európai országok államszervezésére. Megismerteti a kontinensen folyó dinasztikus területkiterjesztő politika során létrejött szabadságharcos védelmi államszövetségekkel, s az egyes európai népek változatos államformákat kialakító közösségszervező gyakorlatával. Vázolja azt a folyamatot, mely a feudalizmus felbomlása során elvezetett a nemzetállamok belső demokratizálásának nagy mozgalmához a polgári és emberi jogok jegyében. Foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy milyen gondolatok születtek az államok közötti föderáció/konföderáció megteremtésére Európában, s hogyan hatottak ezek az amerikai alkotmányra. Nyomon követi azt, hogy hogyan válik a nemzet egyre inkább elképzelt közösséggé a polgári demokratikus reformok és a konzervatív erők 19. századi harca során, s hogy hogyan torzítja az egyenlő polgárjogokon alapuló demokratikus jogállami közösségszervezés gyakorlatát a 19. század második felében felerősödő nacionalizmus jelensége, mely szigorú határok közé zárja és egymással vetélkedő ellenfelekké teszi a nemzetállamokat. Elemzi azt a harcot,

melyet az európai egység gondolat képviselői vívnak a nacionalizmus, mindenekelőtt a faji nacionalizmus, által kiváltott tragikus történelmi zsákutcák elkerülése érdekében. Mindehhez a békés demokratikus jogállami államszervezés és az emberi jogok és kötelezettségek elvét szorgalmazó, valamint a nemzetközi jog és az államok demokratikus népközössége alapelveit megfogalmazó olyan jelentős gondolkodók és politikusok, mint Dante, Dubois, Podjebrad György, Erasmus, Grotius, Sully, Locke, Penn, Saint-Pierre, Rousseau, Montesquieu, Bentham, Kant, Saint-Simon, Mazzini, Proudhon, Wilson, Coudenhove-Kalergi, Briand, Ortega y Gasset, Monnet, Schuman, Spaak és Adenauer Európa egységéről kifejtett gondolatai szolgálnak kiindulásul.

A könyv tizenegy fejezetet tartalmaz, melyek a 14. századtól napjainkig időrendi sorrendben tárgyalják az európai népek közösség-szervező rendezőelveinek és gyakorlatának a fejlődését az eszmék és a realitás síkján. A kihívás mely előtt a politikai gondolkodók mindig is álltak nem egyéb, mint egy a hatalom kiterjesztését előtérbe helyező, vetélkedő hatalmi érdekcsoportok által dominált, háborús kultúra humanizálása a társadalom és gazdaság szervezése területén: vagyis a háborús konfliktusokat okozó politikai csoportok ellehetetlenítése. Az egyes fejezetek lépésről-lépésre követik azt a folyamatot mely során az európai kultúra fel tudott váltani egy alapvetően feudális előjogokra alapozott expanzív társadalmat egy egyenlő polgárjogokon és kötelezettségeken valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok eszmeiségén és gyakorlatán alapuló társadalomszervezés gondolatával. Az európai kultúra végül is napjainkra eljutott arra a fokra, amikor az előtt a kihívás előtt áll, hogy a demokratikus jogállamok demokratikus nemzetközi közösségét létrehozza.

A bevezetőben a szerző felvázolja az európai egység gondolat antik és középkori gyökereit és a középkori keresztény vallásos mentalitás által dominált keresztény (európai) egység gondolat főbb jellemzőit, pozitív és negatív hatásait.

A második fejezet az európai egység gondolat történetét tárgyalja a középkori és kora-újkorai dinasztikus nemzetállamokban a 11-18. századot felölelő időszakban. Az olvasó képet kaphat a "Respublica Christiana" gondolkör keresztény vallásos rendezőelveken alapuló közösség-szervező elveiről, melynek idealizált képe az európai kultúrát jellemző javítóeszmék állandó hajtómotorja. Az olvasó szembesülhet továbbá annak a politikai harcnak a főbb állomásaiival, mely során a kapitalista gazdasági formákat kialakító polgárság képviselői érdekeiknek megfelelően átszervezik a felbomló feudális társadalmat az egyes országok eltérő társadalmi viszonyaira igyekezvén átültetni a polgári kormányzat Európa-szerte kialakulóban és elterjedőben levő egymással szoros kölcsönhatásban fejlődő rendezőelveit. E főbb állomások: a zsarnoki elnyomás elleni szabadságharc jegyében született holland védelmi típusú föderáció (Utrechti Unió), az angol alkotmányos monarchia megszületése és jogkibővítő gyakorlata, az amerikai

gyarmatok lázadása a jogsértő angol királyság ellen, és az európai államszervezés javítóeszméinek az amerikai alkotmányban való szerepeltetése, majd a francia Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának deklarálása, melynek pontjai válnak a 19. századi nemzetállami keretekben folyó modernizálás rendezőelveivé. E nagy társadalomszervező események háttérében pedig ott munkál az európai egység gondolatáról való folyamatos gondolkodás, mely a társadalmi gondolkodást gyökeresen átalakító egyetemes európai mozgalomban, a Felvilágosodásban éri el csúcspontját. Mindezt olyan híres Európa egységéről megfogalmazott tervezetek bizonyítják, mint Sully terve az európai konföderációról, Saint-Pierre terve az örök békéről és Rousseau kritikája, Penn béketerve és Montesquieu munkássága.

A harmadik fejezet a francia forradalom hatására az egyes európai országokban elinduló belső polgári modernizálási politikák összehangolására született elképzeléseket elemzi. A központban Kant nagy hatású örök béke tervezete áll, s a korszak gondolkodóinak erre való reakciója. Ugyanakkor Herder és Fichte nemzet interpretációi is bemutatásra kerülnek. Ők indítják el ugyanis azt a napjainkig tartó nagy vitát a nemzet fogalmáról, mely a francia forradalom balratolódása és központosító nemzetállami nacionalizmusa miatt a polgári nemzetállami szervezés demokratikus föderatív jogállami irányát a valóságtól elszakadó hamis képzetek irányába viszi a francia példát követni akaró egyes európai országokban. Ugyancsak e fejezetben szerepel egy az európai egység gondolat szempontjából korszakváltó gondolkodó, Saint-Simon, aki a demokratikus európai egység eszméről gondolkozván korát meghaladó éleslátással fogalmazta meg a parlamentáris demokrácián alapuló föderatív európai szövetségi állam tervét, mint sok nép együttélésének demokratikus jogállami keretét.

A negyedik, ötödik és a hatodik fejezet az európai egység megteremtésére vonatkozó föderatív és nemzeti szuverenitást őrző föderáció ellenes eszmék esélyeivel foglalkozik a nemzetállamok korának Európájában. Az európai föderáció problémáját Tocqueville európai és amerikai társadalomszervezést összehasonlító gondolatai, az amerikai alkotmánynak az egyes európai alkotmányok (Svájc, Németország) reformjára kifejtett hatása, Mazzini sok vitát felkavart Fiatal Európa mozgalma és a vele szemben álló Proudhon elképzelései alapján tárgyalja. Majd a Habsburg Birodalom gondolkodóinak (List, Palacky, Eötvös, Renner, Naumann) gondolatai következnek nemzetről, államról, föderációról Európában. E gondolkodók a soknemzetiségű demokratikus állam megteremtésének kihívása előtt álltak egy olyan korban, amikor a korszellem már azt kívánta, hogy több nép együttélését demokratikus jogállami formában oldják meg. A nyugat-európai államszervezési gyakorlat a nemzetállamok kialakulása során ezt a problémát nem oldotta meg. A Habsburg Monarchia gondolkodói az európai egység gondolat szempontjából olyan fontos jogkibővítő gondolatokat fogalmaztak meg, mint a személyi elv (Eötvös, Renner) és a kisebbségek jogai

(1868. évi magyar nemzetiségi törvény).

A hetedik fejezet a nemzetállamok nagy háborúját tárgyalja, valamint az annak hatására kibontakozó diplomáciai forradalmat. Bemutatja a Wilson által javasolt új demokratikus nemzetközi diplomáciai rendezőelveket, melyek a népszuverenitás elve és az annak megfelelő nemzeti önrendelkezési jog egy nemzetközi szervezet kontrollja alatt. Foglalkozik a Népszövetség alapokmányával, mely a nemzetközi törvényes jogrend érvényben lévő szabályzatának szerepét töltötte be az ENSZ megalakulásáig. Elemzi azokat az okokat, melyek a wilsoni béketeremtő kísérlet kudarcát eredményezték. Ezek között a legfontosabb, hogy a monarchikus diplomácia expanzív, hatalom kiterjesztő imperialista módszerei és eljárásai életben maradtak és a népszuverenitás és a nemzeti önrendelkezési jog új elvével keveredtek a politikában. Az eredmény a "szuverén nép", a tömegek frusztrációja és kiábrándultsága, mely fasiszta és kommunista totalitárius diktatúrák létrejöttéhez és egy újabb világháborúhoz vezetett. Mindebből az következik, hogy a népszuverenitás és a nemzeti önrendelkezési jog konfliktus megoldó működésének a feltétele a demokratikus jogállamiság és a demokratikus nemzetközi jogállapot.

A nyolcadik fejezet a föderalizmus két világháború közötti esélyeit tárgyalja. Mindenekelőtt az európai egységeszmét képviselő Páneurópa-mozgalom és vezetője Coudenhove-Kalergi programjával és eszméivel foglalkozik és Briand európai egységet megteremtteni szándékozó politikáját tárgyalja. Coudenhove-Kalergi a demokratikus európai egység gondolat teoretikus megfogalmazója, s az Európai Egyesült Államok megteremtéséért folytatott politikai harc vezető politikusa volt. Az Európai Egyesült Államokat demokratikus föderatív jogállamok szövetségeként képzelte el, s a számos vitát kiváltó európai nemzeti és kisebbségi probléma megoldását az emberi jogok érvényesülésétől tette függővé. Ő az első olyan gondolkodó, aki az európai nemzet történetének a megírását tűzte ki célul. A vezető francia politikus Briand Memoranduma pedig az Európai Unió közvetlen gondolati elődjének tekinthető.

A kilencedik fejezet azt tárgyalja, hogy miért nem volt sikeres a tömegek körében az európai demokratikus föderáció létrehozását célul kitűző értelmiségi politikai mozgalom. Vázolja azt a következetes harcot, amelyet az európai demokratikus nemzetek feletti államszövetség (Páneurópa-mozgalom) képviselői - mindenekelőtt Ortega y Gasset és R. Coudenhove-Kalergi - vívtak az európai diktatúrák és diktátorok, Mussolini fasiszta, Hitler nemzeti szocialista és Sztálin kommunista totalitárius rendszerei ellen a két világháború között. A fejezet foglalkozik a két világháború közötti antifasiszta ellenállási mozgalomnak a háború utáni demokratikus európai államszövetség létrehozására vonatkozó terveivel.

A tizedik fejezet az európai egység létrehozását célul kitűző demokratikus Európa mozgalom történetével foglalkozik a második világháború után. Megvilágítja az útkereséssel eltöltött éveket, mely időszak alatt az európai egység gondolat hívei definiálják egy békés európai népközösség rendezőelveit. E rendezőelvek kialakítása során az ENSZ alapokmányát és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát tekintik mércének. Az 1949-ben megalakuló Európa Tanács így e rendezőelvek alapján fogalmazza meg alapokmányát. Hamarosan sor kerül az emberi jogok európai deklarációjának a megfogalmazására is. A fejezet további része azt tárgyalja, hogyan alakulnak ki a következő évek során egy nemzetállamok feletti európai jog körvonalai. E folyamat jelentős állomásai az Európai Szén és Acél Közösséget létrehozó Párizsi Szerződés (1951), az Európai Gazdasági Közösséget és az Európai Atomenergia Közösséget létrehozó Római Szerződés (1957), a három közösség végrehajtó szerveinek egyesítéséről szóló szerződés (1965), majd az Egységes Európai Okmány (1986). S a gazdasági együttműködés fejlődése során ezen alapszerződéseket a szükségletek jelentkezése szerint módosító jogkibővítés politikája folyamatos marad, s egyre több országot fog át. A könyv az európai egység gondolat történetét az Európai Gazdasági Közösségek létrejöttével zárja. S egy kitekintés keretében megfogalmazza azokat a problémákat, amelyeket az 1992-ben létrehozott Maastrichti szerződéssel kapcsolatban az EU demokratikus reformját szorgalmazók említenek.

A tizenegyedik fejezet azt mutatja be, hogy mit is jelentett három európainak tekintett magyar gondolkodó, Eötvös, Jászi és Bibó számára az európai egység gondolat. Hogyan vállalnak azonosságot a nyugat-európai rendezőelvekkel, hogyan képzelik el azok érvényre juttatását a magyar társadalomban, s hogyan akarják Magyarországot egy egyetemes európai demokratikus népközösségbe beilleszteni.

A könyvet az európai egység gondolat történetére vonatkozó alapos irodalomjegyzék zárja.

Ez az európai egység gondolat történetét a források alapján tárgyaló esszé voltaképpen szeretné belevonni az olvasók lehető legszélesebb körét, s közöttük is mindenekelőtt a tanulni vágyó fiatalokat, abba az európai kultúrában évszázadokon keresztül folyó intenzív gondolkodásba, melynek célja egyrészt a békés közösség szervező rendezőelvek megfogalmazása és továbbfejlesztése a mindenkori társadalmi igényeknek megfelelően. Másrészt, az ehhez szorosan kapcsolódó demokratikus jogállami népközösség kialakítása azért, hogy az emberek ne pusztítsák el egymást és javaikat értelmetlen fanatikus hatalmi érdekharccal szolgálva. Ennek a hatalom humanizálásáért évszázadokon keresztül folytatott harcnak ugyanis olyan kiemelkedő eredményei vannak, mint a közösség szervezés demokratikus szabályainak és az emberi jogok és alapvető

szabadságok elveinek a kifejlődése és fokozatos érvényre jutása az államszervezésben és az államok közötti kapcsolatokban. Ugyancsak e harc eredményének tekinthető az Európai Unió létrejötte 1992-ben. A történelem azt tanúsítja tehát, hogy a jelenkor embere, a megelőző századok embereihez hasonlóan, tudatosan és kritikusan kell hogy bekapcsolódjon ebbe az Európa egységéről folyó gondolkozásba, és legjobb tudása szerint kell hogy folytassa azt, ha el kívánja kerülni a háborús pusztítást. Ehhez kíván segítséget nyújtani e könyv.

Bóka Éva